

Javaslatok tanulási kudarcnak kitett tanulók egyéni fejlesztési tervének elkészítéséhez és differenciált óravezetéshez a szakrendszerű történelemtanításban

Békés Anna

1.A tanulási kudarcok definíciói: törvényi háttér

Olyan világban élünk, amelyben az információszerzés létszükséglet. Akinek olvasási/kézírási/számolási problémája van, nemcsak az iskolában nem tud teljesíteni, hanem a napi életben sem tud eligazodni. Az Európai Unió 2007-ben megfogalmazott egy Chartát ezzel kapcsolatban:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+WDECL+P6-DCL-2007-0064+0+DOC+PDF+V0//HU&language=HU>

A magyar törvények az EU alapvetően munkaerő-piaci szemléletének megfelelően rendelkeznek a tanulási kudarcnak kitett (diszlexiás, diszgráfiás, diszkalkuliás) vagy sajátos nevelési igényű diákok inkluzív (befogadó és nem integráló!) oktatásáról. Ezek közül kettőt szeretnék kiemelni: a Köznevelési Törvény 19. § 7. pontját a pedagógusok alapvető feladatairól és az 50. §. b. pontját, amelyek szerint a helyi tantervnek tartalmaznia kell a fogyatékoság típusához és fokához igazodó fejlesztő programot is; a követelmények teljesítéséhez megjelölhet egy tanévnél hosszabb időt is. A Törvény 30. § 9. bekezdésében megfogalmazott jogokat a középiskolában a szaktanárnak a szakórán kellene biztosítania.

A történelem a földrajz mellett az a tantárgy, amely komplexitásánál fogva az információszerzés minden területét érinti.

Először kell leszögeznünk, hogy diszlexiás, diszgráfiás és diszkalkuliás szakvéleményt csak akkor adnak ki, ha a vizsgált személy intelligenciája a normál tartományon belül van, esetleg annál magasabb. A „diszes” gyerek tehát feltétlenül ép értelmű, sőt lehet „zseniális” is, vagyis a normál oktatás követelményeit képes teljesíteni – bizonyos könnyítések mellett. Az utóbbiakról még sokszor lesz szó a továbbiakban. A „diszes” gyerek számára ugyanolyan meghatározó – ha nem jobban – az otthoni környezet. Számít, hogy mikor, hogyan fedezték fel a „diszét”, kapott-e megfelelő fejlesztést, megfelelő volt-e az óvodai/iskolai környezet a fejlődése szempontjából. Az otthoni környezet és az első környezeti élmények jelentős mértékben befolyásolják tanulási motivációját.

A tanulási kudarcnak kitett tanulók ugyanúgy különböznek egymástól, mint bármely más diák. Csak egy kicsit jobban és egy kicsit másképp. Sideridis professzor állítása szerint a feladatteljesítésben jelentkező hiba stressz-faktort jelenthet, amely depressziós epizódot okoz a tanulási kudarcral küzdő diákoknál, s ez a sajátos motivációs minta hajlamosítja őket a tartós depresszióra. Az empirikus vizsgálat szerint a

C)

felmentés: írásbeli munkáit számítógépen végezhesse

Hét	Óra	Tananyag	Tér/ idő	Szaknyelv	Órán feldolgozott forrás
		Az ipari forradalom hatásai	Anglia	ipari forradalom, új energiatípusok, gyáripar; Hargreaves, Watt, Cartwright, Maudslay, Fulton, Stephenson	szöveges: Hobsbawm – A forradalmak korából; képi: esztergapad, diagram: a lakosság szám növekedése Angliában
		C) számítógépen adhatja be a házi feladatát	B) fejlesztése	A) mentesítve az idegen nevek helyesírása alól	A) és B) fejlesztése – hangzó forrás; információk keresése a forrásból

A differenciált óravezetés osztályra és diákra szabott tervezést kíván. Először valóban sok idő elmegy, amíg a szaktanár a fenti sablon alapján megtervezi a tanévet, viszont gyorsabbá teszi az órai felkészülést, könnyebb nem elfeledkezni számtalan diákunk valamelyikéről. (Nekem tovább tartott a sablon megtervezése, mint maga a kitöltés. Szívesen fogadok a módosításra bármilyen ötletet, javaslatot.)

A), B) és C) egyéni fejlesztési terve ezután könnyűszerrel elkészíthető – persze, ha van számítógép s az éves tervek a gépen vannak –, ha kimásoljuk a fejlesztési területnek megfelelően a tananyagot és mellé írjuk a szaktanár nevét. Így az is látszani fog, hogy hol torlódik és hol hiányos a tanév folyamán a fejlesztés A), B) és C) számára. A fejlesztési naplóba ezután beírhatjuk, mit tapasztaltunk.

4. A fejlődés nyilvántartása

A témazárók és dolgozatok számítógépes nyilvántartása is sokat jelenthet – nemcsak a tanulási kudarcnak kitétt diákok – az egyéni fejlődés követésének szempontjából.

(Érdeemes az sablont használni hozzá.)

5. Milyen szabályok vonatkoznak a sajátos nevelési igényű tanulók érettségi vizsgájára?

A közoktatásról szóló törvény 30. §-ának (9) bekezdése alapján valamely tantárgy vagy annak – szóbeli vagy írásbeli – vizsgarésze alól felmentést kérő tanulók érettségi vizsgáját a 100/1997 (VI. 13.) Korm. rendelet 20. § (8), 37. § (1) – (3) és 41. § (2) bekezdései szabályozzák. A sajátos nevelési igény megállapításának eljárásáról a 14/1994. (VI. 24.) MKM rendelet a képzési kötelezettségről és a pedagógiai szakszolgálatokról rendelkezik.

A sajátos nevelési igényű tanuló milyen könnyítést kérhet az érettségi vizsgán?

100/1997 (VI. 13.) Korm. rendelet (érettségi vizsgaszabályzat)

Írásbeli vizsgarész

37 § (1) A közoktatásról szóló törvény 30. §-ának (9) bekezdése alapján a vizsgázó kérelmére, az igazgató engedélye alapján

Az erre vonatkozó eljárás szabályait az iskolaigazgatók a LXXIX/1993 Köznevelési törvény) 30§ (9) bekezdésében, valamint a 14/1994. (VI. 24.) MKM rendelet a képzési kötelezettségről és a pedagógiai szakszolgálatokról 10–21. §-aiban találják meg.

Óravázlat

Óravázlat szerzője: .Békés Anna

Téma (óra, foglalkozás címe)	Népesség, település, életmód
Iskolatípus	☒ Középiskola
Évfolyam (vagy korosztály)	9. évfolyam
Nagyobb egység, témakör (fejezet, epocha, projekt címe)	Népesség, település, életmód – Az ókori Róma
Csoport nagysága	☒ Osztály
Időtartam (perc)	45
Célok (összefüggések, képességek, attitűdök)	A tantervben szereplő tanulási képességek, követelmények és tevékenységformák összevetése egy fejlesztésben részesült, magas intelligenciájú, diszkalkuliás lány és egy átlagos intelligenciájú, enyhébb viselkedésproblémákkal küzdő, diszlexiás fiú feltételezett problémáival. A téma feldolgozása nemcsak a tanulási kudarcnak kitett diákok differenciálására alkalmas, hanem annak bemutatására is, hogy hogyan tudunk foglalkoztatni velük egyszerre nagyon motivált, tehetséges, illetve kevésbé érdeklődő diákokat is.
Foglalkozás típusa	☒ Tanórai
Munkaformák	☒ Csoportmunka ☒ Önálló munka ☒ Egyéni munka (pl. kutatás)
Eszközök	Számítógép, internet, tankönyv, kézikönyvek
Előkészületek	A tanulási kudarcnak kitett diákok egyéni fejlesztési tervének elolvasása, feladatsor írása, a feladatok differenciálása; a tehetséges diákok önálló kutatásának előkészítése.

Óravázlat órai differenciáláshoz – tanulási kudarcnak kitett középiskolások történelemórai foglalkoztatásához

Érettségi témakör: Népeség, település, életmód

Témakör: Az ókori Róma

Tartalom: Mindennapi élet

A tanóra anyaga: Hétköznapi élet az ókori Pannóniában

Tankönyv: bármely, a középiskolákban használatos tankönyv

A tantervben szereplő tanulási képességek, követelmények és tevékenységformák összevetése egy fejlesztésben részesült, magas intelligenciájú, diszkalkuliás lány és egy átlagos intelligenciájú, enyhébb viselkedésproblémákkal küzdő, diszlexiás fiú feltételezett problémáival

Az óraterv e része jóval egyszerűbben összeállítható, ha a tanévet a bevezetőben említett módon terveztük meg.

Tantervi képességek	Tantervi követelmények	Tantervben előírt tevékenységformák	A történelemtankönyvekben és az atlaszban előforduló adatok (nem tantervi követelmények)	Diszkalkuliás diák nehézségei és sikerélményhez jutásának lehetőségei	Diszlexiás diák nehézségei és sikerélményhez jutásának lehetőségei
Tájékozódás térben	Aquincum, Sopianae, Savaria	Történelmi helyek megkeresése mai helyzetet tükröző térképeken	Pannonia Inferior és Pannonia Superior; Arrabona, Scarbantia, Gorsium, Brigetio, Intercisa	Sérült téri tájékozódási képesség, amelyet korábban fejlesztettek – ma már jól, de a többiekénél lassabban tájékozódik	Az idegen szavak elolvasása és kiejtése; az atlaszban színes a háttér, kicsik a betűk (l. lejjebb)
Tájékozódás időben			i. e. 13–9: Pannónia meghódítása i. sz. 106: A tartomány kettéosztása 193: Septimus Severust a pan-non légiók császárrá kiáltják ki 260-tól: barbár támadások hullámai 456: egy földrengés romba	A korábbi fejlesztés eredményeképpen ma már – ha a többiekénél lassabban is – átlátja az i. e és az i. sz közt eltelt időt (negatív számfogalom)	

Tantervi képességek	Tantervi követelmények	Tantervben előírt tevékenységformák	A történelemtankönyvekben és az atlaszban előforduló adatok (nem tantervi követelmények)	Diszkalkuliás diák nehézségei és sikerélményhez jutásának lehetőségei	Diszlexiás diák nehézségei és sikerélményhez jutásának lehetőségei
			dönti Savariát		
Ismeretszerzési képességek	Lényegkiemelés megadott szempontok szerint; tudományos-ismeretterjesztő szöveg lényegének kiemelése, tartalmi összehasonlítása egyéb ismeretforrásokkal; tájékozódás kézikönyvekben és az internet valamely magyar nyelvű keresőprogramjában; kivonat készítése rövidebb (4-5 oldalnyi) tudományos-ismeretterjesztő szövegrészletről, feleletterv készítése megadott témáról.			Felelettervet nehezen állít össze, az elemekből összerakás problémát okoz neki	Felelettervet nehezen állít össze, az elemekből összerakás problémát okoz neki; nehezen emeli ki a lényeget, könnyen elvész a részletekben; szöveget lassan olvas; ezt tovább lassítja, ha a szöveg nem válik el élesen a háttértől vagy dőlt betűvel van szedve
	Híres ókori tárgyi emlékek felismerése, azok bemutatása előszóban; szóbeli ismertető (felelet, kiselőadás) tartása előzetes vázlatkészítéssel			Sikerés lehet az ókori emlékek felismerésében és rövid, előszóban való bemutatásában	Sikerés lehet ókori emlékek felismerésében; szépen és türelmesen rajzol
				Összegezve: 1. lassabban dolgozik, mint a többiek 2. a feleletterv összeállításánál egyéni segítségre van szüksége	Összegezve: magatartási problémáit, gyors kifáradását és lassúságát is figyelembe kell venni a tervezéskor.

Tantervi képességek	Tantervi követelmények	Tantervben előírt tevékenységformák	A történelemtankönyvekben és az atlaszban előforduló adatok (nem tantervi követelmények)	Diszkalkuliás diák nehézségei és sikerélményhez jutásának lehetőségei	Diszlexiás diák nehézségei és sikerélményhez jutásának lehetőségei
				Megoldás: személyre szabott feladatkijelölés, amely a problémák megoldásához segíti, másutt sikerélményhez juttatja. A törvényi előírásokból kiindulva az osztály feladatainak csak egy részét kell megoldania 45 perc alatt	Megoldás: legyen folyamatosan feladata, a feladatok sorrendjét a feladat típusa szerint kell összeállítani, így figyelme fenntartható. A törvényi előírásokból kiindulva az osztály feladatainak csak egy részét kell megoldania 45 perc alatt

A feltételezett osztály rövid jellemzése – a két, tanulási kudarcnak kitett diák helye a tanulói közösségben

Az osztály létszáma 30 fő, a lányok húszan vannak. A diszkalkuliás lányban nagyon erős a megfelelési szándék, problémáját rejtegetni igyekszik. A tanév elején sok konfliktusa volt amiatt, hogy matematikából felmentették az osztályzás alól. Igaz, soha nem osztályozták, de eddig nem kapott emiatt megjegyzéseket. Szeret olvasni, kirándulni, múzeumba járni. Kortársai között kifejezetten műveltnek számít.

A diszlexiás fiú képtelen végigfigyelni egy tanítási órát. Frontális órán folyamatosan közbekiabál, bohóckodik. A többiek nevetnek rajta, de néhányukat már idegesíti. Az idegen nyelvek és a helyesírás osztályzása alól fel van mentve. Gyönyörűen rajzol, ez az egyetlen tevékenység, amelyet nagy odafigyeléssel, kitartóan képes végezni.

Két lány és egy fiú nagyon érdeklődő, mindhárman rengeteg, koruknak megfelelő történelmi tárgyú regényt és könnyebb ismeretterjesztő művet olvasnak.

Az osztály egésze szeret számítógépen dolgozni. Otthon csak 10 főnek van saját gépe, itt mindenkinek van internet-hozzáférése is. 15 fő használhatja a szülők gépét, közülük 8 fő fér hozzá otthon is az internethez.

Az óraterv elkészítéséhez szükséges dokumentumok

- A két, tanulási kudarcnak kitett diák egyéni fejlesztési terve (ennek hiányában a róluk készült utolsó, érvényes szakvélemény)
- A saját differenciáló tanmenetünk

Az óra előkészítése

A tanterv, a tankönyv és az internet segítségével számítógépen **elkészítjük** az osztály többségének szóló feladatlapot.

A fenti feladatlap másolatát módosítjuk a tanulási kudarcnak kitett diákok számára, ha a tankönyvben nincs **időszalag** (a Kosaras Terézia-féle könyvben van), akkor **készítsünk** a diszkalkuliás diák számára. A diszlexiás fiúnak biztosítsunk rajzlapot és rajzeszközöket. **Gondoljuk át** név szerint, **kik dolgozzanak egy csoportban**. A csoportok tagjai különböző típusú feladatokat kapjanak, a **csoport eredménye a** közösen elkészített **feleletterv** lesz. Legfeljebb hatan dolgozzanak egy csoportban. Megkönnyíti a munkánkat, ha használjuk a számítógép körlevélszerkesztő szolgáltatását. Ezzel névre szóló feladatlapokat készíthetünk.

Érdemes értelmezni az alábbi képeket (ha nem szerepel a tankönyvben, fénymásoljuk): az aquincumi víziorgona; a fertőrákosi Mithrasz-szentély oltára; a szombathelyi Iseumról készült kép; sírkő (http://www.tankonyvtar.hu/site/img/historia/2000_00-08_14_hirek2_original.jpg/ Deniuncus és családjának sírköve, Intercisa); ókeresztény katakombák Pécsen; Septimus Severus életrajza (letölthető a Wikipédiáról); lakóépület képe Aquincumból (legyen látható a padlófűtés, illetve a belső fürdő).

A tehetséges diákok önállóan dolgoznak a könyvtárban. Előkészíthetünk könyveket, de ha már ügyesek, a könyvtáros segítségével maguk is kereshetnek.

Például:

- Póczy Klára: Pannóniai városok,
- Tóth István: A rómaiak Magyarországon,
- Magyarország útikönyv,
- Budapest útikönyv, illetve más városokról szóló útikalauzok,
- Az antik Róma napjai,
- Történeti térképek (pl. a Cartographia Történelmi világtlasza),
- Magyarország mai térképe,
- lexikonok.

Biztosítsuk a számítógép használatát a könyvtárban!

Az előkészítéshez szükséges eszközök: számítógép, internet, fénymásoló + legyen Földrajzi atlasz a diákoknál.

Feladatlap a Mindennapi élet Pannónia tartományban c. tananyag feldolgozásához (ömlesztett, csak tanári használatra)

Megjegyzés: az ilyen feladatsorokat érdemes a tapasztaltak szerint javítani, bővíteni, majd digitálisan tárolni. Így a későbbiekben egyszerűbb kiválogatni a megfelelőket.

1. Olvasd el a tankönyvből a Pannónia provinciára vonatkozó fejezeteket, jelöld
  - az új ismereteket + jellel,
  - ha nem értesz valamit – jellel,
  - ha másképp tudsz valamit □ jellel,
  - ha már ismert dolgot olvasol X jellel!
2. Keresd meg az Atlaszban Pannónia provincia térképét.
  - Írd le a nagyobb városok nevét.
  - Nézd meg a Római Birodalom térképén, hol helyezkedik el Pannónia a többi tartományhoz képest.
  - Hasonlítsd össze a földrajzi atlasz segítségével Olaszország és Magyarország éghajlati viszonyait.
  - Milyen problémákat okozhatott az eltérő éghajlat?
  - Milyen megoldásokat találsz erre a képeken?
3. Milyen élelmiszereket fogyaszthattak Pannóniában?
  - Számold ki Róma és Savaria távolságát.
  - Keresd meg Magyarország mai térképén a fontosabb városok helyét – melyik helyén van ma is nagyváros?
  - Hol találsz ma a mellékelt/ tankönyvi képeken látható emlékeket?
4. Nézd meg a képeket – először vedd ki a kultuszhelyek képeit.
  - Hol keletkeztek a képeken látható kultuszok?
  - Mit gondolsz, miért került ezen istenek szentélye Pannóniába?
  - Emlékszel-e, miért kellett katakombát építeniük a keresztényeknek?
5. Kik voltak Pannónia őslakói? (Ha nem tudod, nézz utána!)
  - Kik és miért költöztek Róma polgárai közül Pannóniába?
  - Keveredett-e szerinted a két népcsoport?
  - Fogalmazd meg, mit jelent a romanizálás!
6. Nézd meg a sírkövön látható képet.
  - Melyik társadalmi rétegbe tartozhattak az ábrázoltak? Miből következtettél?
  - Mit ábrázoltak még a sírkövön?
7. Figyeld meg a hangszer képét
  - Szerinted mi a jelentősége ennek a leletnek?
  - Milyen szórakozási lehetőségei voltak Pannónia lakóinak?
  - Sorolj fel (nézz utána) olyan régészeti emlékeket, amelyek a szórakozáshoz kapcsolódnak
8. Készíts időszalagot Pannónia történetéről! Kezdőpont: Pannónia elfoglalása, befejezés: az i. sz. V. század.
  - Jelöld a fontosabb eseményeket!
9. Olvasd el Septimus Severus életrajzát. Mennyire tartod jelentős császárnak? Készíts rövid vázlatot véleményedről,
10. Felelettervek.

- a) Készíts vázlatot rövid szóbeli beszámolóhoz az alábbi témák valamelyikéről:
- Pannónia jelentősége az ókorban
  - Egy pannóniai régészeti lelőhely bemutatása
- b) Fogalmazd meg írásban:
- Ilyennek láthatta Pannónia hétköznapjait egy Rómában született katona (i. sz. 2. század)
  - Hirdetés: Utazzon itthon az ókori Rómába!

Feladatsor a diszkalkuliás tanuló számára

Módszertani megjegyzések:

- a feladatlapon természetesen a tanuló neve szerepeljen a cím mellett,
- a feladatokat a fenti feladatsorból válogattam, illetve módosítottam, a táblázatban írottak alapján.

A feladatok megoldásához 25 perc áll rendelkezésedre

11. Olvasd el a tankönyvből a Pannónia provinciára vonatkozó fejezeteket, jelöld
  - az új ismereteket + jellel,
  - ha nem értesz valamit – jellel,
  - ha másképp tudsz valamit □ jellel,
  - ha már ismert dolgot olvasol X jellel!
12. A mellékelt időszalagon jelöld be Pannónia elfoglalását, fénykorát és hanyatlásának kezdetét.
13. Nézd meg a Római Birodalom térképén, hol helyezkedik el Pannónia a többi tartományhoz képest.
14. Nézd meg a képeket – vedd ki a kultuszhelyek képeit.
  - Hol keletkeztek a képeken látható kultuszok?
  - Mit gondolsz, miért került ezen istenek szentélye Pannóniába?
  - Emlékszel-e, miért kellett katakombát építeniük a keresztényeknek?
15. Olvasd el Septimus Severus életrajzát. Mennyire tartod jelentős császárnak? Készíts rövid vázlatot véleményedről.

Feladatsor a diszlexiás tanuló számára

Módszertani megjegyzések:

- Lásd az előző feladatlapon
- A rajzolás feladatát azért vettem előre, mert a siker motiválhatja a fiút az olvasásra.
- A lényeg kiemeléséhez önálló feladatsort kaphat, közben nézheti a tankönyvét. Persze nem baj, ha egész órán a rajzzal bíbelődik, ekkor csak arra kötelezzük, hogy csendben, figyelemmel hallgassa a többiek szóbeli beszámolóit.
- Feladatlapján nagyítva, a megfigyelést segítve szerepeljen a víziorgona vagy egy távlati kép az Iseumról.

A feladatok megoldásához 25 perc áll rendelkezésedre

1. Rajzold le a képen látható tárgyat/ romokat. Képzeleted segítségével egészítsd ki a hiányokat!
2. Olvasd el a tankönyv szövegét.
3. Olvasás után írd be a hiányzó adatokat. (Nézheted a tankönyvet közben.)

Pannónia az i. e. első század ..... tartozott a Római Birodalomhoz

Fontos városai voltak:..... , a mai Szombathely

Aquincum, a mai .....

Sopianae, a mai .....

A könyvtárban dolgozók feladatai:

Válasszatok az alábbi két feladat közül. A megoldásra 30 percet van, osszátok el a munkát egymás közt. Gyűjtsétek össze a szükséges információkat, majd készítsetek rövid vázlatot szóbeli beszámolóhoz

1. Mutasd be Pannónia őslakóit (nyelv, viselet, milyen munkákat végeztek stb.)!
2. A Seuso-kincs (indokold meg, miért tarthat igényt Magyarország a leletre)!

Munka az osztályban:

Példa a feladatok válogatására csoportmunkához.

Idő: 25 perc munka, ebből 15 perc egyéni, 10 perc a terv közös elkészítése; csoportonként 3 perc bemutatás, + 5 perc a könyvtárban dolgozók munkájának bemutatására. Nem baj, ha több csoport készül ugyanabból a témából. Az írásbeli feladatok lehetnek házi feladatok.

1. feladat: egyéni munka, mindenki.

Diák 1: 2–3. feladat

Diák 2: 4–5. és 7. feladat

Diák 3: 9. 11–12, feladatok

Diák 4: 10. és 13. feladat (adjunk lexikont, ha szükséges)

Diák 5: 14. feladat és a 15.-ből Pannónia jelentősége

Diák 6.: 6. és 8. feladat